

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

**CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA
DOCUMENTELOR REFERITOARE LA BUCOVINA
PĂSTRATE LA
ÖSTERREICHISCHES STAATSARCHIV DIN VIENA***

ARCADIE M. BODALE

În lunile iunie și iulie 2011, am avut privilegiul de a desfășura un stagiul de cercetare în Arhivele din Viena. Oportunitatea ne-a fost asigurată în cadrul programului de studii și cercetări postdoctorale, cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contract POSDRU/89/1.5/S/61104.

Deși inițial speram să descoperim documentele medievale ale mănăstirilor din Bucovina, odată intrați în sala de studiu am fost copleșiți de cantitatea și importanța documentelor referitoare la spațiul românesc. Spre exemplu, există foarte multe documente privitoare la războaiele Austriei cu Turcia și Polonia în secolele

* Comunicare susținută la Conferința științifică internațională „Bucovina și bucovinenii în secolul al XIX-lea. Tradiționalism și modernitate”, cea de a nouăsprezecea sesiune de comunicări și referate științifice a Institutului „Bucovina” al Academiei Române închinată *Centenarului nașterii academicianului Radu Grigorovici*, Rădăuți, 10 noiembrie 2011.

Analele Bucovinei, **XX**, 1 (40), p. — , București, 2013

XVII–XVIII în spațiul românesc: Österreichisches Staatsarchiv, Direcția (Abteilung) *Kriegsarchiv*, Colecția de Fonduri (Bestandsgruppe) *Feldakten (FA) (1323–1918)*, Fondul (Bestand) *Armeeakten (1631–1878)*; Direcția *Kriegsarchiv*, Colecția de Fonduri *Feldakten (FA) (1323–1918)*, Fondul *Alte Feldakten (AFA) (1323–1882)*, Subfondul (Teilbestand) *Hauptreihe (1323–1882)*, Seria (Serie) *Akten (1323–1882)*, cutiile (*Kartons*) nr. 835–837, 860, 867, 1918–1929, 2552–2553, 2570–2572, 2589, 3828, 3829: *Pentru Transilvania*; cutiile nr. 842, 876, 883, 885, 886, 2131–2148, 2548, 2561, 2579, 3825: *Pentru Banat*; cutiile nr. 875, 883, 1376, 2541–2547, 2549, 2562–2563, 2580–2584, 2609–2616: *Pentru Țara Românească*; cutia nr. 1376: *Pentru Moldova*; în aceeași colecție și același fond, există Subfondul *Duplikate (1741–1882)*, care cuprinde repartiția de trupe și strategia militară austriacă în Transilvania, Banat și Bucovina de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XX-lea; informații se regăsesc și în Subfondurile: *Stand- und Dienstabellen (1790–1914)*; *Dislokations-Tabellen (1802–1915)* și *Ordres de Bataille (1790–1914)*.

De asemenea, Arhiva de Război păstrează și o bogată și interesantă corespondența diplomatică imperială din secolele XVII–XVIII, în care se pot găsi multe și extrem de importante informații pentru istoria spațiului românesc (Direcția *Kriegsarchiv*, Colecția de Fonduri *Feldakten (FA) (1323–1918)*, Fondul *Alte Feldakten (AFA) (1323–1882)*; în Fondul *Alte Feldakten (AFA) (1323–1882)* se păstrează documente privitoare la Revoluția de la 1848 în Transilvania și Banat. În Direcția *Kriegsarchiv*, la Fondul *Evidenzbüro des Generalstab (1851–1918)* și în Subfondul *Bevollmächtigte Generalstaboffiziere und Verbindungsoffiziere (1914–1918)* se găsesc informații prețioase despre organizarea armatei române după anul 1866; situația din Balcani după 1866; Războiul de Independență al României; situații despre armatele din Turcia, România, statele balcanice și Rusia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea; rapoarte ale spionajului austriac la București începând cu anul 1881; aderarea României la Tripla Alianță; modificări ale organizării militare din Turcia, România, Serbia, Bulgaria și Muntenegru; poșta feroviară și telegraful (1888); conducerea militară în Bulgaria, Muntenegru și România; România – organizarea militară, mobilizarea României împotriva Rusiei (1904); războaiele balcanice (1912–1913); Primul Război Mondial; mișcarea comunistă în Germania (20 II 1921), Italia (XI 1920), Iugoslavia (VI 1921), Austria (IX 1921), Polonia (20 II 1921), România (IX 1921), Rusia (20 VI 1921), Cehoslovacia (20 VI 192), Ucraina (VII 1921) și Ungaria (VII 1921); grupele de fortificații militare din România după 1882; corespondență diplomatică dintre Viena și Rusia (1882–1913); organizarea serviciului rusesc de spionaj (1917); comisia de la Focșani (1918).

În aceeași Direcție *Kriegsarchiv*, se păstrează Colecția de Fonduri *Manuskripte*, în cadrul căreia se găsesc numeroase documente despre Regimentul austriac nr. 22 din Cernăuți, precum și foarte multe documente, fotografii și hărți despre România, dar și descrieri ale modului de organizare a armatei române între 1910 și 1918 sau ale fronturilor și operațiunilor militare din Primul Război Mondial; războaiele austro-otomane din anii 1593–1606, 1661–1664, 1683–1698, 1716–1718, 1736–1739, 1788–1791; războiul de 30 de ani; Transilvania între 1704 și 1707; războiul ruso-turc din 1769–1774; războaiele balcanice din 1912–1913; Primul Război Mondial, 1914–1918 (inclusiv corespondență cu generali români din București și cei austrieci din Sibiu; manuscrise ale generalului G. A. Dabija despre armata rusă și armata română între 1916 și 1918) etc. De fapt, nu există aspect legat de istoria românilor din Evul Mediu și până în contemporaneitate pentru care arhivele vieneze să nu fie esențiale. Firește, acest lucru este valabil atât pentru Principatele Moldovei și Țării Românești, iar ulterior pentru Regatul României, dar mai ales pentru teritoriile înglobate de-a lungul vremii în Imperiul Habsburgic.

Striviți fiind sub acest uriaș fond documentar, în cele două luni ale stagiului de mobilitate nu am reușit să ne atingem scopul decât parțial. Totuși, copleșiți fiind de valoarea științifică a acestor arhive pentru spațiul românesc, am încercat schițarea unui mic repertoriu arhivistic consacrat facilitării viitoarelor cercetări ce vor fi efectuate de către istoricii români. Firește, în cadrul acestor cercetări nu am putut să înlăturăm subiectivismul determinat de formația noastră de medievalist și de cea a obârșiei. Ca atare, adeseori atenția ne-a fost furată de către fondul documentar medieval și de actele referitoare la istoria Bucovinei. Totuși, dat fiind faptul că perioada de documentare a fost destul de mică în raport cu imensul material arhivistic păstrat la Viena, prezenta lucrare nu își propune să fie un repertoriu exhaustiv al tuturor documentelor referitoare la Bucovina din arhivele austriece, ci doar să reprezinte un punct de plecare pentru viitoare cercetări în Österreichisches Staatsarchiv și un instrument de lucru util specialiștilor interesați să-și lărgescă aria de documentare cu numeroase documente inedite.

Arhivele Statului ale Austriei (Österreichisches Staatsarchiv) sunt structurate în cinci Direcții (Abteilung): *Haus-, Hof- und Staatsarchiv*, *Allgemeines Verwaltungsarchiv* (AVA), *Archiv der Republik* (1918), *Finanz- und Hofkammerarchiv* (FHKA) (1170–1918) și *Kriegsarchiv*. Sediul *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* este în Minoritenplatz, nr. 1, iar celelalte patru Direcții sunt reunite în imobilul din

Nottendorfer Gasse, nr. 2. Aceste cinci Direcții păstrează mai multe colecții de fonduri arhivistice (Bestandsgruppe), fiecare astfel de colecție grupând, în funcție de trăsătură lor definitorie comună, fondurile arhivistice (Bestand) de același tip. Precizăm că un fond arhivistic cuprinde toate documentele create și păstrate de la o anumită instituție în decursul existenței sale. De asemenea, fondurile arhivistice sunt împărțite, la rândul lor, în mai multe subfonduri (Teilbestand), care corespund cu părțile structurale ale instituției sau ale organismului creator (servicii, birouri etc.). În sfârșit, subfondurile sunt formate din serii (Serie)¹, iar acestea din urmă cuprind una sau mai multe cutii (Karton) cu documente. Într-o cutie, documentele fie sunt grupate în condici, mape și fascicule, fie alcătuiesc simple grămezi de foi volante, de cele mai multe ori nenumerotate și, bineînțeles, extrem de amestecate. Această situație face ca citarea documentelor din interiorul cutiei să fie extrem de imprecisă și, ca atare, greu de verificat.

Una din Direcțiile cu un însemnat fond documentar referitor la istoriei Bucovinei este *Allgemeines Verwaltungsarchiv (AVA)*. Astfel, aici există Colecția de Fonduri *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 – cca. 1940), în cadrul căreia fondurile: *Alter Kultus* (cca. 1500–1848), *Neuer Kultus* (1849–cca. 1946) și *Studienhofkommission* (cca. 1500–1848) au numeroase informații privitoare la cultele și la organizarea bisericească din această provincie, la deposedarea mănăstirilor de averi; la crearea, administrarea și cheltuielile Fondului Religionar Greco-Ortodox; la folosirea ostentativă a resurselor bănești din acest fond de către funcționarii imperiali pentru educația imigranților aduși de autorități, precum și la înființarea învățământului public bucovinean.

Spre exemplu, la Colecția de Fonduri *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 – cca. 1940), Fondul *Alter Kultus* (cca. 1500–1848), Subfondul *Akatholischer Kultus* (cca. 1600–1848), Seria *Griechisch Orthodoxer Kultus* (cca. 1600–1848) se păstrează cutiile nr. 1–11, în care se găsesc numeroase documente în paleografie gotică și mai puțin în chirilică și latină de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a veacului al XIX-lea referitoare la Episcopia Bucovinei, între care remarcăm: rapoartele pentru aducerea moaștelor Sf. Ioan cel Nou de la Zolkiew la Suceava și reglementările de reorganizare a bisericii bucovinene după scoaterea eparhiei de sub ascultarea mitropolitului de la Iași – cutia nr. 1; protestul episcopului Dosithei Herescul împotriva secularizării averilor mănăstirești (1783) – cutia nr. 2; documentele privind construcția Catedralei mitropolitane din Cernăuți – cutia nr. 4;

¹ O *Serie* reprezintă o subcategorie de „documente ordonate în conformitate cu un sistem de clasare sau păstrare ca o structură, deoarece rezultă din același proces de acumulare sau clasare sau din aceeași activitate; au un gen specific”. Cf. Bogdan Florin Popovici (coord.), *Standardele arhivistice ale Consiliului Internațional al Arhivelor* (2008), Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatică, 2008, p. 38.

documente privind clerul de mir și parohii – cutia nr. 5; evidența preoților parohi din Bucovina – cutia nr. 6; copii după cărțile domnilor Moldovei de miluire a Mănăstirii Schitul Mare din Galiția cu dijma orașului Cernăuți; rapoarte ale autorităților militare pentru desființarea mănăstirilor din Bucovina, între care se numără și cel privitor la mănăstirile Putna, Sucevița, Dragomirna și Pătrăuți, semnat de generalul Enzenberg în anul 1785, ale cărui anexe cuprind numele tuturor călugărilor rămași în aceste mănăstiri – cutia nr. 7; situații privind înființarea Seminarului din Cernăuți și a școlilor sătești din al doilea sfert al secolului al XIX-lea, în special a celor din districtele Rădăuți și Câmpulung Moldovenesc – cutia nr. 8; slujbele și veniturile clerului de mir – cutia nr. 9; documente privind patronatul bisericilor de mir, situații cu patronii fiecărei parohii și informații despre vânzarea moșiilor fostelor mănăstiri bucovinene aflate în Moldova prin intermediul lui Theodor Musteață – cutia nr. 10; situații despre bisericile armenesti și lipovenești din Bucovina – cutia nr. 11. Alte documente germane, din perioada 1782–1849, pentru mănăstirile din Bucovina se află în același Fond, *Alter Kultus* (cca. 1500–1848), însă în cadrul Subfondului *Katholischer Kultus* (cca. 1250–1848), Seria *Akten* (cca. 1250–1848), în cutiile nr. 695–696.

Informații importante pentru Bucovina din Colecția de Fonduri *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 – cca. 1940), Fondul *Alter Kultus* (cca. 1500–1848) se găsesc și în Subfondul *Stiftungshofbuchhaltung*. Astfel, Fasciculele nr. 561–566 se referă la mănăstirile grecești și lumea spirituală din Bucovina din perioada 22 octombrie 1788 – 8 noiembrie 1796 și cuprind documente germane privitoare la Fondul Religionar din Bucovina și Galiția, inventarul mănăstirilor desființate, precum și listele cu toți călugării și preoții din Bucovina după 1785. Alte acte referitoare la cheltuielile și administrarea Fondului Religionar Greco-Ortodox din Bucovina din perioada 1790–1851 se află și în Fasciculele nr. 768 și 770. În sfârșit, diferite documente referitoare la Biserica Greco-Ortodoxă din Bucovina de la sfârșitul secolului al XVIII-lea sunt reunite în Fasciculul nr. 692.

În aceeași Colecție de Fonduri, *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 – cca. 1940), însă în cadrul Fondului *Neuer Kultus* (1849–cca. 1946), Subfondul *Katholischer Kultus* (1849–1946), Seria *Akten* (1849–1946), cutiile nr. 680–687 conțin documente referitoare la parohiile greco-ortodoxe, romano-catolice, armenesti și israelite din Bucovina din anii 1850–1919.

Acte referitoare la învățământul și la Fondului Religionar Greco-Ortodox din Bucovina se găsesc în aceeași Colecție de Fonduri, *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 –

cca. 1940), însă în cadrul Fondului *Studienhofkommission* (cca. 1500–1848), Subfondurile *Studienhofkommission Teil 1* (cca. 1500–1791) și *Studienhofkommission Teil 2* (1792–1847), Seria *Akten* (1792–1847). Spre exemplu, cutia nr. 92, din Subfondul *Studienhofkommission Teil 1*, se referă la educația din Bucovina în general și la înființarea primelor școli elementare la Cernăuți și Suceava (între anii 1781 și 1785) în special. Apoi, în Subfondul *Studienhofkommission Teil 2*, cutiile nr. 180–183 au documente privitoare la Fondul Religionar Greco-Ortodox din Bucovina și la stipendiile de studiu din acest fond, acordate în perioada 1821–1846. Tot aici, cutiile nr. 399–404, 449–458, 515, 684–687, 737–746 și 900–902 conțin documente referitoare la învățământul superior, real, gimnazial, profesional și primar, precum și la clădirile școlilor din Galiția și Bucovina în perioada 1792–1848, din care nu lipsesc acte privitoare la Facultatea de Filosofie din Cernăuți sau cataloagele elevilor.

În Direcția *Allgemeines Verwaltungsarchiv*, în cadrul Colecției de Fonduri *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 – cca.1940), Fondul *Kleinbestände* (cca. 1850 – cca. 1940), Subfondul *Denkmalamt* (cca. 1850–1940), există un important material documentar, cuprinzând acte referitoare la monumentele și la descoperirile arheologice din Bucovina. Este vorba de conținutul cutiilor nr. 1, 4, 5, 6, 7 și 8 aparținând subfondului amintit, ale căror documente au informații extrem de prețioase pentru istoria culturii și a artei, pentru istoria bisericii, pentru istoria regională și locală și pentru arheologie.

După o parcurgere rapidă a acestui material documentar, putem preciza că acesta este cel mai mare din punct de vedere cantitativ, în comparație cu documentele similare păstrate pentru celelalte provincii ale Imperiului Habsburgic. Această situație pare a fi determinată de faptul că în perioada regimului Ceaușescu, la indicațiile „savantei de renume mondial”, statul român a refuzat să-și identifice și să-și repatrieze fondurile arhivistice păstrate la Arhivele Statului din Viena.

Astfel, aici se găsesc rapoarte germane și, foarte rar, românești (în chirilică), scrise de mână sau bătute la mașină, din perioada 1880–1934, referitoare la artefactele arheologice descoperite sau la monumentele ori ruinele existente în localitățile Bucovinei. Aceste rapoarte au fost alcătuite de prof. dr. Raimund Friedrich Kaindl, Karl Romstorfer, Dimitrie Dan, Dionisie Olinescu, Iulian Zachariwicz și de un anume Dvorak pentru Comisia Centrală K.K. pentru Studiul și Conservarea de Monumente Istorice și de Artă din Viena (Die K.K. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst und historischen Denkmale in Wien).

Dat fiind faptul că suntem de părere că aceste documente necunoscute sunt de o mare importanță pentru istorici, arheologi și autorii de monografii locale, în cele ce urmează vom prezenta descrierea detaliată a acestei secțiuni, oferind specialiștilor cotele precise al fiecărui fascicul în parte. Ca atare, pe baza acestor cote, cercetătorii

români lipsiți de suficiente mijloace materiale pentru a se putea deplasa în capitala Austriei în vederea documentării propriilor studii vor putea întocmi cereri online către Arhivele din Viena pentru realizarea de xerografii și/sau de copii scanate ale acestor documente. Astfel, cota generală este: Osterreiches Statarchiv; Direcția (Abteilung) *Allgemeines Verwaltungsarchiv*; Colecția de Fonduri (Bestandsgruppe) *Unterricht und Kultus* (cca. 1500 – cca. 1940); Fondul (Bestand) *Kleinbestände* (cca. 1850–1940); Subfondul (Teilbestand) *Denkmalamt* (cca. 1850–1940). La această cotă generală, trebuie apoi precizat numărul cutiei (Karton): 1, 4–8, al dosarului (Konvolut): nr. 3–15 și numărul fasciculei/fasciculelor pe care cercetătorul dorește să le studieze/xeroxeze. Totodată, facem precizarea că fiecare fascicul cuprinde unul sau mai multe acte (rapoarte), reunite sub un număr de înregistrare și anul în care s-a făcut înregistrarea. De asemenea, menționăm faptul că aceste rapoarte ale descoperirilor arheologice nu au numere de înregistrare consecutive, ci pe sărite, dat fiind faptul că din toate actele instituției creatoare nu s-au păstrat decât aceste rapoarte.

Astfel, în Cutia nr. 1, intitulată *Denkmalamt Ausland*, există Dosarul nr. 3, *Ausland-Rumänien*, în care se găsește un fascicul (nr. 1065/1934), nepaginat, format din șase file, scrise de mână și bătute la mașină, originale germane din perioada 1903–1934, cerneală neagră. Acesta conține o scrisoare prin care Legația Regală a României din Viena solicită Biroului Central pentru Protecția Monumentelor planuri și alte materiale documentare privitoare la Mănăstirea Putna, în speranța că se va obține, astfel, și un plan al mormântului lui Ștefan cel Mare.

Cutia nr. 4 este denumită *Denkmalamt Böhmen und Bucovina* și cuprinde Dosarul nr. 10, intitulat *Bucovina*, unde se găsesc mai multe fascicule nepaginate, având conținutul și cotele trecute în ordine alfabetică, pe localități, fiecare fascicul fiind format din 1–5 file după cum urmează: Bila – săpături preistorice (fascicula nr. 967/1902); Bila, Malatineț, Siret – descoperiri preistorice (1010/1902); Borouți, Chiseleu (Chisălău) (5290/1914); Bucovina – descoperiri preistorice (242/1880); Bucovina – movilele pe Drumul Iancului (111/1881); Bucovina – tumuli la Pătrăuți, obiecte găsite (120/1881); Bucovina – coif și armură de cal (359/1882); Bucovina – ciocan de luptă preistoric la Ciudin (662/1884); Bucovina – descoperiri antice (910/1884); Bucovina – depozit de bronzuri la Prisăcăreni (471/1885)²; Bucovina –

² În acest fascicul se găsește, între altele, și un fragment de inscripție descoperit la Kupca: „+ Piatr. ...biseric. ... în sat 1255 (asĭne)”. Probabil e o greșeală de citire, confundându-se litera „ș” cu litera „s”, așa încât data ar trebui să fie 1755 și nu 1255.

descoperiri antice în Prisăcăreni, la Cupca (570/1885); Bucovina – chestionar adresat clericilor și descoperiri diverse (71/1886); Bucovina – deputat în consiliul de stat, Ioan de Zotta (158/1886); Bucovina – conservatorul von Gutter (293/1886); Bucovina – conservatorul Romstorfer (867/1888); Bucovina – descoperiri de zugrăveli (1342/1888); Bucovina – descoperiri diverse (775/1889, 1301/1889, 145/1890, 901/1891, 766/1892, 422/1898); Bucovina – descoperire de sabie la Suceava (213/1890); Bucovina – fortificație din auzite la Gura Humorului (1580/1891); Bucovina – săpătură arheologică la Horodnicul de Jos (1581/1891); Bucovina – descoperiri de monede în Suceava (860/1892); Bucovina – dr. Raimund Kaindl trimite broșura *Pentru studii antice de la Bucovina* (868/1892); Bucovina – tumul la Măreței (1184/1892, 1404/1892); Bucovina – descoperire de monede în Siret (1598/1892); Bucovina – rapoarte de trei ani ale conservatorului Romstorfer (1184/1893); Bucovina – călătorie particulară a conservatorului Romstorfer (1725/1895); Bucovina – descoperire de dinari de argint (1466/1899); Bucovina – achizițiile Muzeului Țării (2011/1906); Bucovina – descoperiri de monede romane (2824/1907, 56/1908); Bucovina – săpături arheologice (2548/1913); Bordei – descoperire de inele de bronz (1186/1903); Bordei – descoperiri istorice timpurii (1763/1903); Bordei – descoperiri preistorice (1167/1914); Bordei – descoperire de sabie (4102/1914); Castelul Țețina (Cecina) – săpături arheologice (1703/1907); Cernăuți – descoperire pe teritoriul orașului (1164/1914); Cernăuți – mormânt de cărămidă (1669/1914); Cernăuți – descoperire de ceramică (2401/1915); Dragomirna – semne ale pietrarilor din mănăstirea Dragomirna (1722/1895); Dragomirna – vechea inscripție greacă din mănăstirea Dragomirna (1726/1895); Fundul Moldovei – descoperirea unei cămașe de zale (2462/1906, 3008/1906, 1029/1907); Hlinița – zid de castel și noi descoperiri (1209/1894); Hlinița – zid de castel (1953/1894); Iujineț – tumuli (1238/1906, 2986/1906, 2779/1907); Cacica, Solca – tumuli (540/1896); Camena – descoperirea unor obiecte romane (5013/1913); Câmpulung – descoperirea unei linguri de os (3215/1908, 3840/1908); Chiseleu (Chisălău), Borăuți – descoperiri preistorice (5290/1914); Crasna – descoperirea unui ciocan de piatră (1969/1916); Lujeni – săpături la cimitir (2406/1908, 5689/1911); Măriței – bijuterii de aur în gârla Danila (641/1903, 1204/1902); Măreței – descoperirea unor obiecte de aur (1416/1903, 1839/1903); Mihalcov – tezaur de aur (4233/1914); Milișăuți – descoperirea unor obiecte de piatră (767/1901); Mirăuți – catedrala (881/1885); Novaci (Novacin) – descoperiri preistorice (5894/1913); Ostra, Dremine – descoperiri de bronzuri (1970/1916); Rădăuți – cercetări complete la tumuli (933/1903); Rădăuți – săpături la tumuli (1236/1903); Bădeuțul românesc – movila artificială (1060/1904); Rosoia (Rosoja) – descoperirea unui colț de mamut (1971/1916); Răpujineț – descoperirea unui cuțit de cremene (2702/1913); Sămușeni – descoperirea unui vârf de săgeată din

bronz (5039/1914); Sărata– descoperirea unei cămăși de zale și a unor pinteni (2365/1898); Siret – descoperiri de monede (2187/1897); Siret – vechea carte funciară a Judecătorei de Ocol (2280/1897); Siret – fragmente funerare rămase dintr-o incinerare (183/1898); Siret – monede (184/1898); Siret – diferite descoperiri (922/1898; 1536/1898); Siret – descoperiri la construcția de canale (1206/1898); Siret – descoperiri și săpături (4171/1913); Siret – descoperiri în împrejurimi (1777/1913); Siret – descoperiri (4172/1913³); râul Siret – descoperirea unor fragmente de piatră (1165/1914); râul Siret – descoperirea unui topor de piatră (1166/1914); Suceava – cercetări în castelul princiar (1682/1893, 1567/1896, 2298/1897, 2364/1897, 385/1898, 1045/1898⁴, 2230/1898, 212/1899, 347/1899, 73/1900, 363/1900, 613/1900, 549/1901, 1333/1901, 1849/1902, 663/1903, 924/1904); Suceava – săpături în vechiul castel princiar (364/1894, 1837/1894, 1954/1894, 697/1895, 801/1895, 865/1895, 1206/1895, 1724/1895); Suceava – tumuli, cercetări etc. (1727/1895); Suceava – cercetarea ruinelor vechiului castel princiar (2153/1895, 563/1896); Suceava – descoperire de monede (620/1896, 690/1896); Suceava – diferite descoperiri (1226/1896); Suceava, Siret – biserica greco-ortodoxă (1045 bis/1898⁵); Suceava – descoperire de amfore (1673/1898); Suceava – cercetări în vestul castelului (366/1899); Suceava, Putna – diverse descoperiri (1071/1899); Suceava – cercetări în castelul princiar, fortificațiile (1070/1899); Suceava – cercetări în castelul princiar, biblioteca (1951/1900); Suceava – descoperirea de monede de aur (1204/1903); Suceava – săpături în castelul princiar (1391/1903); Suceava – raportul final al cercetărilor în castelul princiar (1633/1904); Suceava – îngrijirea acordată castelului (2513/1904); Suceava – descoperirea vechii conducte de apă (3667/1907); gârla Sucevei – descoperirea de artefacte (1983/1907); Șipeniț, Hliboca, Horodnicul de Jos – descoperiri diverse (1811/1893⁶); Șipeniț – descoperiri de ceramică (573/1901); Șipeniț – descoperirea de vase și cioburi (844/1901); Șipeniț – descoperiri preistorice (1836/1901); Șipeniț – neolitic (4599/1911, 5831/1911, 6060 & 6122/1911, 1080/1912); Șipeniț – săpături preistorice (4757/1912); Șipeniț – săpături (1389/1913, 4131/1913, 5056/1914); Șipeniț – resturile

³ Acest fascicul cuprinde și fotografiile de cahle, pe care sunt reprezentați cavaleri în costume occidentale din secolului al XVI-lea și de la începutul secolului al XVII-lea.

⁴ Din eroare, nr. acestui fascicul e același cu nr. fasciculului de la *Suceava, Siret – biserica greco-ortodoxă pentru anul 1898*.

⁵ Din eroare, nr. acestui fascicul e același cu nr. fasciculului de la *Suceava – cercetări în castelul princiar pentru anul 1898*.

⁶ Acest fascicul lipsește din cutie.

culturii neolitice (2549/1913); Șipeniț – subvenție acordată pentru săpături (4213/1913); Sf. Ilie – tumuli (454/1904); Tișăuți – tumuli (1764/1903, 1938/1903); Tișăuți – piese de cahle de sobă (1434/1899); Plosca – monede romane etc. (2031/1898); Uidești, Suceava – piatra de altar din biserica greco-ortodoxă (1723/1895); Vasilău și Panca – cercetarea arheologică a tumulilor (1428/1900); Verenceanca – tumuli (2054/1908); Verenceanca – descoperiri preistorice (3483/1909); Verenceanca – descoperiri (3731/1909, 4741/1909); Verenceanca descoperiri preistorice (380/1912); Verenceanca – vizita la siturile descoperite (3667/1909); Verenceanca – săpături (1319/1912); Iujineț – tumuli (3058/1907); Volovăț, lângă Rădăuți – tumuli (2130/1899).

În cutia nr. 5, cuprinzând tot documente din Fondul *Denkmalamt Bucovina*, există Dosarul nr. 11, *Bucovina în genere*, în care se găsesc mai multe fascicule nepaginate⁷, având conținutul și cotele trecute în ordine cronologică, după cum urmează: Asociația pentru Cultura și Știința Țării (fascicula nr. 93/1854); inventarieri de planuri și fresce (117/1860); mănăstiri și biserici (18/1877, 60/1877); mănăstiri și biserici din Suceava (217/1884); monumente în general (386/1884, 1363/1889); inventare ale bisericii greco-ortodoxe (710/1889, 159/1899); biserica greco-orientală (1477/1890); studiul *Die Kirchenbauten in der Bucovina* [Construcția de biserici în Bucovina], în care Karl A. Romstorfer face o prezentare generală a istoriei românilor (6/1891); biserici (339/1892); mănăstirile Vatra Moldoviței și Voroneț (836/1892); Șipot Kamerale (887/1892); Bucovina (1161/1892); sabia găsită la Șipot (1440/1892); Chilia lui Daniil Sihastru de la Putna, Biserica mănăstirii Zahastria⁸ din Putna; ruinele bisericii mănăstirii Vatra Moldoviței și imaginile principale ale iconostasului bisericii vechii mănăstiri din Putna⁹ (toate aceste patru rapoarte au fost reunite sub un singur fascicul, ce are nr. 1131/1896); inventare ale bisericii greco-orientale (638/1899, 1238/1899); monumente de artă din Suceava și Voroneț (1104/1899); vizita dr. Kozak la Voroneț, Mănăstirea Humor și Vatra Moldoviței (2033/1899); starea construcției bisericilor mănăstirilor greco-orientale din Voroneț, Mănăstirea Humorului și Vatra Moldoviței (2185/1899); biserici, mănăstiri și monumente – reevaluare (52/1900); biserici, mănăstiri – lucrări de artă (1406/1900); biserici mănăstirești din Suceava (1849/1900); restaurarea bisericilor mănăstirilor greco-orientale (190/1901, 369/1901, 700/1901, 1592/1901); restaurarea și reconstrucția bisericilor mănăstirilor Suceava, Putna, Solca, Milișeuți, Siret, Reuseni și Vatra Moldoviței (toate aceste rapoarte au fost reunite sub un singur fascicul, ce are nr. 1731/1901); construcția bisericilor greco-orientale

⁷ Fasciculele cuprind 1–5 file, cu acte din perioada 1854–1918. Aceste acte sunt scrise cu cerneală neagră, de mână și bătute la mașină, în limba germană.

⁸ Sihăstria.

⁹ Biserica lui Dragoș-Vodă.

(1011/1902); biserica mănăstirii Putna (1295/1902); inventarul frescelor din Suceava, Sucevița, Voroneț, Mănăstirea Humor, Rușii (sic!) Moldoviței, Dragomirna, Părhăuți (451/1906); expoziția jubiliară de la București (472/1906); inventarul vechilor picturi din biserici (760/1906, 1412/1906); inventarul vechilor picturi din mănăstiri (1335/1906); inventarieri în mănăstiri și biserici (760/1906); aducerea la cunoștință publică a picturilor bisericilor (2299/1906); conservarea bisericilor din lemn (1955/1907); achiziționarea unui aparat de fotografiat (3134/1907); picturi murale din biserici (2867/1908); deteriorări ale frescelor și picturii *in tempera* din fostele mănăstiri (4108/1908); restaurarea bisericilor vechi (4435/1908); inventarierea picturilor din bisericile mănăstirilor (5030/1908); inventarierea picturilor din biserici (785/1909); inventarierea frescelor din bisericile greco-ortodoxe (4645/1909, 5165/1909, 2512/1910, 3343/1911, 1858/1912); inventarieri ale conservatorului Milkowicz (4914/1912, 5616/1912); cercetări arheologice (4578/1913); conservator prof. Milkowicz: a) situri arheologice și b) necazuri (5404/1913); călătorie pentru studiul picturii mănăstirilor la Muntele Athos (6122/1913); conservarea bisericilor de lemn (435/1914; 451/1914); călătoria prof. Milkowicz (3522/1914); inventarierea frescelor din biserici (1266/1914); cruci de piatră și cercetarea formei crucii (4236/1914); pagube provocate monumentelor de războaie (2117/1918).

În cutia nr. 5 se păstrează și Dosarul nr. 12, *Bucovina in genere*, în care se găsesc nouă mape, fiecare mapă având actele pentru o anumită localitate. Astfel, fiecare mapă cuprinde mai multe fascicule, având conținutul și cotele trecute în ordine cronologică, în cadrul aceleiași localități. Toate aceste mape și fascicule sunt nepaginate, fasciculele sunt formate din 1–5 file, scrise de mână și bătute la mașină, originale germane din perioada 1854–1916, cerneală neagră.

Mapa nr. 1 cuprinde fasciculele cu documente referitoare la *Biserica greco-ortodoxă din Arbore, districtul Gura-Humorului*. Este vorba de fasciculele privitoare la: construirea unei noi biserici (nr. 163/1906); restaurarea bisericii greco-ortodoxe (2010/1906, 2327/1906); conservarea bisericii greco-ortodoxe (27/1907, 2585/1907); pictura bisericii greco-ortodoxe (3432/1907); biserica veche (290/1908).

Mapa nr. 2 se referă la *Construirea unei noi biserici de lemn în Bosancea, districtul Suceava*, fiind alcătuită din fasciculele referitoare la: construirea unei noi biserici (nr. 315/1896; 954/1896); valoarea artistică a bisericilor de lemn (414/1896) și la biserica de lemn (2096/1896).

Mapa nr. 3 conține fasciculele *Biserica greco-ortodoxă de lemn din Breaza, districtul Câmpulung*: conservarea bisericii de lemn (nr. 2434/1912; 4422/1912); construirea unei noi biserici greco-ortodoxe (2395/1913); transformarea vechilor biserici de lemn (6609/1912).

În mapa nr. 4 au fost reunite două fascicule privitoare la *Biserica mănăstirii Călugărița, din districtul Rădăuți*: descrierea bisericii mănăstirii greco-ortodoxe (nr. 1157/1902) și canatul ușii bisericii mănăstirii (1040/1903), iar mapa nr. 5 cuprinde un singur fascicul referitor la conservarea vechii biserici de lemn din Ceartoria, lângă Vășcăuți pe Ceremuș (3346/1914).

Mapa nr. 6 cuprinde trei mape mai mici (pe care le numim grupe), în care au fost puse fasciculele referitoare la *Orașul Cernăuți și împrejurimile sale*. Astfel în cadrul grupei *Cecina*¹⁰, la Cernăuți se găsesc fasciculele despre: săpăturile la castel (nr. 273/1890); studiu despre castelul Țețina (1680/1896); săpături la cetatea Țețina (700/1907); săpături intermediare la castelul Țețina (855/1907); ruinele romane (sic!) ale castelului Țețina (4627/1910¹¹). Apoi, grupa *Cernăuți cu cimitirul evreiesc* este formată din cinci fascicule: cimitirul-mormânt al familiei Zaloziecki (5506/1909); cartea comemorativă (350/1878); inscripții grecești din biserica greacă (517/1880); lucrările de renovare la cimitirul evreiesc (2425/1910); cimitirul catolic și evreiesc părăsit (368/1910). În sfârșit, această mapă mai cuprinde și grupa *Cernăuți – Muzeul Țării*, cu fascicule privitoare la: Muzeul Țării (nr. 1330/1889, 241/1889, 519/1889, 898/1890, 807/1891, 1196/1891, 333–334/1892, 1369/1892, 250/1893, 266/1893, 531/1893, 644/1893, 652/1893, 180/1894, 529/1894, 739/1894, 1250/1894, 1395/1894, 1718/1894, 470/1895, 517/1895, 934/1895, 1721/1895, 2072/1895, 230/1896, 723/1896, 781/1896, 1642/1896, 485/1897, 698/1897, 980/1897, 373/1898, 554/1898, 686/1898, 731/1898, 780/1898, 36/1899, 830/1899, 1953/1899, 631/1900, 935/1900, 249/1901, 696/1901, 700/1903, 923/1904); biserica parohială greco-catolică (1392/1892, 1567/1892); biserica parohială greco-ortodoxă (822/1896, 771/1899); biserica parohială romană-catolică (485/1910, 4833/1910, 3281/1912, 4401/1912, 305/1913, 3161/1913, 4301/1913, 2411/1914, 5570/1914); restaurarea Primăriei (1155/1902); sculpturi lemn de santal (750/1895); Cabinetul de Numismatică al Universității – Biblioteca (406/1893); rezidența Arhiepiscopiei gr. ort. – Muzeul bisericii (1886/1903); asociația arheologică (335/1886, 352/1886, 1218/1886).

Mapa nr. 7 este alcătuită dintr-o singură fasciculă: *Drăgoiești – ruinele mănăstirii* (293/1892, 1341/1896), iar mapa nr. 8 cuprinde fasciculele privitoare la *Biserica mănăstirii vasiliane Dragomirna – pictură, altar* (1010/1887, 596/1888,

¹⁰ Țețina.

¹¹ Acest fascicul cuprinde două desene, în care se redau ruinele cetății și se încearcă o reconstruire a imaginii inițiale a acestui castel.

1257/1888, 182/1893, 696/1907, 1070/1907, 1969/1907, 2176/1907, 3048/1907, 728/1908, 998/1908, 1415/1908, 1772/1908, 3850/1909, 3377/1910, 3713/1910, 4074/1910, 5020/1910, 3056/1913, 170/1914, 2866/1914, 3815/1914, 5609/1914).

Mapa nr. 9 cuprinde două fascicule (nr. 4107/1908 și nr. 4846/1908¹²) privitoare la *Ruinele bisericii greco-ortodoxe din Dragoșea, lângă Frumosu*.

Cutia nr. 6 are denumirea de *Denkmalamt Bucovina* și cuprinde prima parte a dosarului nr. 12, *Bucovina in genere*. Această primă jumătate a dosarului nr. 12 este formată din 31 mape, fiecare mapă conținând actele unei anumite localități. Astfel, în fiecare mapă se găsesc mai multe fascicule (de 1–5 file fiecare), având conținutul și cotele trecute în ordine cronologică, în cadrul aceleiași localități. Toate cele 31 de mape sunt nepaginate, actele lor, din perioada 1854–1918, fiind scrise de mână și bătute la mașină în limba germană, cu cerneală neagră. De remarcat este că numărul de inventar al acestor mape continuă numerele mapelor din cutia nr. 5.

Astfel, mapa nr. 10 este formată din fasciculele cu *Actele bisericilor greco-ortodoxă și romano-catolică din Gura Humorului* (nr. 357&3654/1882, 792/1891, 307/1892, 1383/1892, 950/1900, 2461/1906, 1253/1907, 3330/1908, 553/1912), cea cu nr. 11 se referă la *Biserica greco-ortodoxă de lemn din Gura Solcii* (2198/1914, 4077/1914), iar mapa nr. 12 cuprinde un fascicul pentru *Biserica de lemn din Igești* (4068/1914).

Mapele nr. 13, 14 și 15 au fascicule despre *Fresca bisericii greco-ortodoxe din Sf. Ilie, lângă Suceava* (nr. 3145/1910, 4595/1910, 1984/1912, 4898/1912, 224/1913, 1629/1913, 4160/1913, 4193/1913, 5161/1913, 6241/1913, 3814/1914), despre *Biserica filială greco-ortodoxă Sf. Maria din Ițcani* (1432/1912, 3475/1912, 4037/1912, 862/1913, 5394/1913, 6448/1913) și, respectiv, despre *Biserica de lemn din Capu Codrului* (2606/1914, 5052/1914).

Mapa nr. 16 cuprinde fasciculele despre *Câmpulung*: biserica parohială greco-ortodoxă Sf. Gheorghe – icoane, cărți bisericești (2405/1896, 1073/1899, 1243/1899); biserica de lemn – fresce (3427/1908); biserica de lemn „Nașterea Domnului” (5068/1909); restaurare biserica de lemn (758/1910); bisericile Sf. Nicolae și Sf. Maria – cruci de mână (949/1906); biserica parohială romano-catolică (704/1904, 1278/1904, 848/1905).

¹² Acest fascicul conține o frumoasă fotografie de epocă, în care se vede planul locului pe care a fost biserica, valea pârâului Dragoșea și câțiva țărani în costume populare.

În mapele nr. 17, 18, 19, 20, 21 și 22 există fascicule despre *Biserica parohială greco-ortodoxă de lemn din Clivodin* (2396/1898, 356/1899, 1671/1901), *Renovarea bisericii din Coțmani* (782/1909, 1216/1909); *Biserica parohială greco-ortodoxă din Crasna-Ilschi* (4815/1911, 5026&4815/1911, 5673/1911, 1544/1914, 2969/1914); *Realizarea construcției bisericii filiale greco-ortodoxe Lucacești* (1043/1900); *Biserica parohială greco-ortodoxă din Lucavăț pe Siret* (2017/1898, 2411/1898, 784/1899) și *Biserica parohială greco-ortodoxă din Mihalcea* (1475/1902).

Mapa 23 se referă la *Frescele bisericii parohiale greco-ortodoxe din Milișăuți de Sus* (1780/1897, 2109/1897, 2089/1898, 177/1900, 241/1900, 242/1900, 1722/1900, 768/1901, 2533/1912, 6242/1912, 761/1913, 2971/1913, 4214/1913, 5676/1913), iar mapele 24, 25, 26 și 27 sunt dedicate *Mănăstirii greco-ortodoxe din Moldovița* (673/1906), *Bisericii greco-ortodoxe din Horodnicul de Sus* (859/1897), *Bisericii greco-ortodoxe din Panca* (1079/1899, 1510/1899) și *Frescelor bisericii greco-ortodoxe din Părhăuți* (1637/1912, 299/1913, 4215/1913, 1008/1914, 3757/1914).

Fasciculele *Mănăstirii Putna* au fost reunite în mapa nr. 28 și se referă, pe de o parte, la *Biserica mănăstirii greco-ortodoxe: clopote, mormintele domnilor, muzeul mănăstirii, crucea patriarhală*¹³ (nr. 83/1857, 339/1857, 141/1865, 342/1878, 170/1879, 358/1880, 510/1883, 1057/1886, 1421/1899, 912/1900, 1444/1902, 1577/1902, 757/1903, 1939/1903, 448/1904, 774/1904, 1626/1904, 688/1906, 1129/1906, 2111/1906, 2582/1906, 2946/1906, 258/1907, 1361/1907, 2602/1907, 2890/1907, 3203/1907, 768/1908, 1309/1908, 1895/1908, 2841/1908, 3033/1908, 3419/1908, 3560/1908, 4901/1909, 5188/1909, 5439/1911, 5743/1911, 3426/1912, 6367/1912, 1995/1913¹⁴, 5775/1913, 6660/1913, 2458/1914, 3418/1914, 3523/1914, 2958/1914), iar pe de altă parte la *Capela Schitului* (1192/1890, 1705/1903, 1289/1910, 3325/1911, 3676/1912, 1714/1913, 3407/1913).

Mapa nr. 29 cuprinde fasciculele pentru *Cripta princiară, clopotnița și frescele din biserica parohială greco-ortodoxă din Rădăuți* (nr. 365/1892, 1532/1895, 661/1898, 848/1898, 1243/1898, 684/1904, 1023/1904, 1036/1904, 2040/1907, 2444/1907, 5807/1910, 1812/1911, 2674/1911, 574/1912), iar mapele cu nr. 30, 31, 32, 33 și 34 au fascicule despre *Biserica parohială greco-ortodoxă din Reuseni* (1571/1895, 1888/1895, 1769/1900), *Biserica parohială greco-ortodoxă din Revna: biserica mănăstirii, vechea biserică de lemn* (1202/1891, 808/1892, 870/1896);

¹³ Între filele unuia dintre fascicule se regăsește, pe lângă rapoartele semnate de D. Dan și Karl A. Romstorfer, și un articol despre istoria mănăstirii, intitulat *Kloster Putna in der Bucovina*, de Karl A. Romstorfer, publicat în ziarul „Wiener Zeitung”, nr. 201, 31 august 1902, p. 3–6.

¹⁴ Acest fascicul prezintă o importanță particulară, căci cuprinde și un plan detaliat al incintei mănăstirii Putna.

Biserica și mănăstirea greco-ortodoxă Sf. Onufrie din Mănăstioara (187/18845, 3678/1910, 450/1913, 3029/1913); *Tabăra militară din Șirăuții de Sus* (1342/1896); *Biserica greco-ortodoxă din Șipeniț* (610/1912, 498/1912).

Mapa nr. 35 se referă la orașul *Siret* și conține fascicule despre *Biserica filială greco-ortodoxă Sf. Treime* (nr. 347/1884, 2140/1897, 2333/1897, 299/1898, 447/1898, 796/1899, 1879/1902, 217/1903, 546/1903, 2463/1906, 261/1907, 80/1908, 1818/1908); *Iconostasul bisericii greco-ortodoxe Sf. Ioan* (661/1884, 893/1892, 957/1892, 1551/1893, 3224/1909, 237/1910, 1506/1910, 8/1913); *Asociația muzeală* (1900/1900, 2134/1902); *Biserica romano-catolică (altarul principal)* (1726/1899, 245/1899); *Casa Weber* (1055/1898).

În sfârșit, mapele nr. 26, 37, 38, 39 și 40 au fascicule despre *Slobozia Comăreștilor – interiorul bisericii filiale* (651/1899); *Slobozia Rarancei – biserica greco-ortodoxă* (1614/1903, 887/1904); *Solca – biserica greco-ortodoxă* (996/1891, 1075/1891, 1542/1891, 631/1892, 845/1892, 450/1897, 1741/1897, 4744/1911); *Stăneștie (Stănești) și Horodnicul de Sus – biserica greco-ortodoxă (dărâmare, noua construcție)* (567/1897, 1959/1897); *Sucevița – mănăstirea (biserica) vasiliană greco-ortodoxă* (688&667/1889, 1433/1899, 1705/1904, 33/1905, 310/1905, 2288/1905, 5726/1911, 4601/1912, 5593/1912, 5915/1912, 935 & 1168/1913, 3475/1913).

Cutia nr. 7 are aceeași denumire (*Denkmalamt Bucovina*) și cuprinde a doua parte a dosarului nr. 12, *Bucovina in genere*. Această este formată din 11 mape (având nr. 41–51), fiecare mapă conținând, ca și în cutiile precedente, actele unei anumite localități. Astfel, în fiecare mapă se găsesc mai multe fascicule (de 1–5 file fiecare), având conținutul și cotele trecute în ordine cronologică, în cadrul aceleiași localități. Toate aceste mape sunt nepaginate, actele lor, din perioada 1883–1914, fiind scrise de mână și bătute la mașină în limba germană, cu cerneală neagră. De remarcat este că numărul de inventar al acestor mape continuă numerele mapelor din cutiile nr. 5 și 6.

Astfel, mapa nr. 41 cuprinde fasciculele pentru orașul *Suceava* referitoare la: *Inventarierea antichităților* (723/1883¹⁵, 111/1884, 121/1884, 134/1884); *Sortiment de engolpion în posesia familiei Sodorovici* (2380/1911, 5110/1911, 3425/1912); *Biserica sucursală Sf. Ioan Botezătorul* (1885/1986, 1872/1913, 4216/1913, 1808/1914,

¹⁵ Fasciculul de față este alcătuit dintr-un un amplu raport și din patru planșe desenate ale bisericilor din Suceava (Mirăuți, Sf. Dimitrie, Sf. Gheorghe și Zamca).

2228/1914, 3027/1914¹⁶); *Pietre funerare* (349/1901, 640/1901, 532/1902); *Reședința curții împăratului Iosif al II-lea* (442/1901); *Bisericile mănăstirilor* (947/1900¹⁷); *mănăstirea Mitropoliei greco-ortodoxe Sf. Gheorghe (picturi murale, amenajarea interioară, marcaje ale pietrarilor, relicve)* (924/1892, 806/1893, 1271/1895, 1713/1896, 697//1897, 2249/1897, 1205/1898, 546/1900, 771/1900, 188/1901, 428/1901, 1039/1901, 1162/1902, 1190/1902, 1273/1902, 1729/1902, 1793/1902, 1928/1902, 197/1903, 216/1903, 643/1903, 916/1903, 1328/1903, 1420/1903, 1422/1903, 1989/1903, 2189/1903, 2231/1903, 2250/1903, 681/1904, 792/1904, 822/1904, 1645/1904, 1653/1904, 1674/1904, 1678/1904, 1891/1904, 2459/1904, 113/1905, 416/1905, 617/1905, 676/1905, 1448/1905, 1498/1905, 2421/1905, 307/1906, 443/1906, 577/1906, 708/1906, 1047/1906, 1394/1906, 1956/1906, 2426/1906, 2535/1906, 3134/1906, 3151/1906, 64/1907, 181/1907, 1888/1907, 1520/1907, 1705/1907, 2241/1907, 2522/1907, 2791/1907, 2958/1907, 3001/1907, 3350/1907, 3546/1907, 85/1908, 1068/1908, 1180/1908, 1928/1908, 2150/1908, 2165/1908, 2293/1908, 2539/1908, 2724/1908, 2956/1908, 3085/1908, 3462/1908, 3804/1908, 2157/1909, 3895/1909, 3984/1909, 4050/1909, 4068/1909, 4100/1909, 4391/1909, 4461/1909, 4726/1909, 4941/1909, 5525/1909, 32/1910, 1244/1910, 2940/1910, 3240/1910, 3688/1910, 3692/1910, 4125/1910, 4685/1910, 5507/1910, 5956/1910, 14/1911, 81/1911, 549/1911, 652/1911, 1726/1911, 6819/1913, 314/1914, 562/1914, 867/1914, 1503/1914, 2607/1914, 3635/1914, 4930/1914); *Pictură în ulei în posesia familiei Tarangul din Valea Ușei* (2590/1911); *Biserica parohială greco-ortodoxă Sf. Dimitrie* (415/1896, 4086/1913, 4858/1914); *Biserica greco-ortodoxă Mirăuți – fresce* (34/1886, 304/1887, 1347/1892, 603/1893, 411/1894, 586/1897, 1502/1897, 529/1898, 1387/1898, 2251/1898, 998/1899, 1169/1899, 812/1900, 3628/1910, 3468/1914); *Muzeul orașului și Asociația muzeală* (72/1900, 1122/1900, 716/1910); *Fortificații pe câmpul dinaintea castelului voievodal* (766/1899, 792/1899); *Vechea conductă de apă Șipot-Cișmea* (1581/1895, 1840/1899) și *castelul voievodal (lucrările de consolidare, conservarea, monede, rămășițele castelului)* (2366/1898, 140/1899, 1352/1899, 808/1901, 1006/1902, 217/1905, 284/1907, 6904/1913, 7165/1913, 163/1914, 948/1914, 1847/1914, 3634/1914, 4829/1914, 4838/1914, 5062/1914, 7012/1914).

Mapa nr. 42 cuprinde un fascicul privitor la *Toporăuți – biserica greco-ortodoxă* (548/1899), cea cu nr. 43 se referă la *Vama – monumentul tătarilor* (587/1883,

¹⁶ În acest fascicul se găsesc fotografiile ale Bisericii Sf. Ioan din Suceava, din care se poate observa nivelul de degradare al edificiului religios: pereții sunt foarte, foarte crăpați.

¹⁷ Fasciculul cuprinde un raport însoțit de fotografiile ale picturii dela Moldovița și o încercare de reconstituire a scenelor parțial șterse.

692/1883, 1343/1892, 2279/1906, 130/1907, 1237/1907¹⁸, 1948/1913, 5602/1913, 480/1914, 939/1914), iar mapa cu nr. 44 este legată de *Vatra Moldoviței – biserică parohială a mănăstirii greco-ortodoxe (fresce)* (3660/1910, 1663/1911, 554/1912, 3204/1912, 4787/1912, 5632 /5676/1912, 6399/1912, 1103/1913, 2082/1913, 414/1914, 1179/1914, 1998/1914, 4326/1914, 5569/1914, 5973/1914, 564/1915, 2816/1915).

Mapele nr. 45, 46, 47 și 48 se referă la *Viteliuca – biserică filială (construcția nouă)* (1924/1896, 325/1897); *Volcineți – biserică parohială greco-ortodoxă* (2107/1898, 453/1899); *Volovăț – desenul bisericii* (880/1885); *Voroneț – biserica mănăstirii greco-ortodoxe (frescele coridorului subteran)* (1344/1892, 273/1893, 430/1893, 1010/1893, 1007/1896, 1198/1896, 737/1898, 1663/1898, 1088/1901, 350/1905, 1086/1905, 1304/1912, 2673/1912, 5942/1914).

Mapa nr. 49 are fascicule privitoare la *Zaharești – acoperișul bisericii greco-ortodoxe* (1389/1896, 1736/1896) și *Tumulii* (1340/1896), iar mapele nr. 50 și 51 cuprind fasciculele referitoare la *Zamca, lângă Suceava – biserica mănăstirii armeano-ortodoxe și zidurile de fortificație* (316/1899, 542/1899, 414/1911, 2675/1911) și, respectiv, la *Zastavna – construcția prefecturii* (1784/1905, 2641/1905)

Ultima cutie, denumită *Denkmalamt Bucovina*, are nr. 8 și cuprinde dosarele nr. 13, 14 și 15 intitulate *Bucovina in genere*, precum și dosarele nr. 16, 17 și 18 referitoare la monumentele din Viena; în cadrul fiecărui dosar sunt mai multe fascicule (nepaginate, formate din 1–5 file), care se referă la o anumită problemă; fasciculele sunt scrise de mână și bătute la mașină, cu cerneală neagră, în limba germană și în chirilică (un singur act), din perioada 1853–1914.

În dosarul nr. 13 se află fasciculele privitoare la *Monumentul tătarilor din Vama* (230/1875) și la *Bisericile din Rădăuți, Sucevița și Mitocul Dragomirnei* (731/1883). Apoi, Dosarul nr. 14 se referă la *Conservatorii din Bucovina*, cuprinzând numeroase fascicule legate de numirile și renumirile conservatorilor (nr. 106/1853, 3/1854, 36/1854, 26/1870, 54/1870, 133/1876, 43/1877, 344/1879, 136/1880, 197/1880, 389/1880, 474/1880, 592/1880, ?/1880¹⁹, 42/1882, 60/1882, 182/1882, 858/1883, 12/1884, 218/1884, 434/1886, 454/1886, 882/1886, 1150/1886, 154/1887, 294/1887, 576/1887, 866/1887, 1221/1887, 105/1888, 525/1888, 614/1888, 830/1888, 1282/1888,

¹⁸ În acest fascicul se găsește un desen al monumentului lui Mihai Racoviță.

¹⁹ Așa este trecut în inventar; de pe original numărul a fost șters, ca urmare a îndoirii foii pe locul unde era scris.

451/1889, 566/1889, 681/1889, 1307/1889, 528/1890, 1351/1891, 1622/1891, 1271892, 1143/1892, 779/1893, 1653/1893, 860/1894, 1014/1894, 263/1898, 345/1898, 251/1899, 126/1900, 296/1900, 591 & 628/1901, 855/1901, 1037/1901, 1231/1901, 69/1902, 636/1903, 951/1903, 1428/1904, 1618/1904, 2494/1904, 2621/1904, 264/1905, 267/1905, 273/1906, 561/1906, 691/1906, 929/1906, 2646, 2646/1906, 3666/1909, 4698/1909, 4786/1909, 5302/1909, 6487/1911, 3137/1912, 4020/1912, 4512/1914). În sfârșit, Dosarul nr. 15 se intitulează *Corespondenții din Bucovina* și cuprinde patru fascicule (173/1864, 107/1881, 1354/1889, 616/1893).

Alte documente privitoare la Bucovina din Direcția *Allgemeines Verwaltungsarchiv* (AVA) se găsesc în cadrul Colecției de Fonduri *Inneres* (cca. 1500 – cca. 1918), la Fondul *Hofkanzlei* (cca. 1550–1848), Subfondul *Allgemeine Reihe* (cca. 1550–1848), Seria *Akten* (cca. 1550–1848). Astfel, aici pot fi cercetate privilegiile imperiale din prima jumătate a secolului al XIX-lea acordate orașelor din Ducatul Galiției, între care se regăsesc și câteva localități bucovinene: Boian, Cernăuți, Câmpulung, Coțmani, Rădăuți, Sadagura și Suceava (cutiile nr. 535–540). În același loc se mai află regulamente ale magistraților din Ducatul Galiției, între care se găsesc și cele ale magistraților din Cernăuți (cutia nr. 950), Siret și Suceava (cutia nr. 963), plângeri individuale ale unor locuitori din Cernăuți (cutiile nr. 1111, 1137), Broscăuți, Buda, Budineț (cutia nr. 1135), Ropcea, Satu Mare, Șerăuți (cutia nr. 1140), Șcheia (cutia nr. 1142), Tereblecea (cutia nr. 1144), Ciocănești (cutia nr. 1145), Văscăuți (cutiile nr. 1145–1146), Voloca (cutia nr. 1146) sau privilegiul privitor la Andreasfalva din 1799 (cutia nr. 1829).

Tot la Direcția *Allgemeines Verwaltungsarchiv* se găsește Colecția de Fonduri *Nachlässe* (cca. 1850 – cca. 1945), în cadrul căreia se păstrează documente foarte importante pentru istoria României în general²⁰ și a Bucovinei în special. Spre exemplu, cutia nr. 4 cuprinde noi ilustrate din Viena și Cernăuți din anii 1916–1918. Apoi, în cutia nr. 19, Fondul X. *Ministerpräsident dr. Beck*, se găsește un jurnal al dr. Beck, intitulat *Aufrechnungen Bukowina*, vol. I (1907), vol. II (1908). Tot în Colecția de Fonduri *Nachlässe* se găsește Fondul *Nachlass Wassilko I*, unde sunt actele lui Neculai Vasilko (1868–1924). Este vorba de documente referitoare la *Afacerea Bucovinei* și la *Problema ucraineană din perioada 1912–1917* (cutia nr. 1), precum și

²⁰ Spre exemplu, în Colecția de Fonduri *Nachlässe* (cca. 1850– cca. 1945), Fondul *Verzeichnis (Unterabteilungen sind nur bei den Größeren Gruppen angegeben) – III*, Subfondul *Nachlass Bach*, cutiile nr. 32 (*Probleme religioase ale bisericii greco-ortodoxe*), 33 (*România*) și 35 (*Transilvania*). Apoi, în aceeași colecție de fonduri, Fondul *Nachlässe und Sammlungen Verzeichnis der Signaturen*, Subfondul *Egon BERGER-WALDENEGG (E/1744 și E/1745)* sunt documente referitoare la spațiul românesc (în special lucrări ale lui Dan Berindei și Paul. H Stahl), problema liberei navigații pe Dunăre între 1878–1908, problemele din Balcani din Evul Mediu până în Epoca Modernă.

la *Republica Ucraina de Vest*, inclusiv diverse scrisori ale lui Wassilko din anii 1919–1921 (cutia nr. 2). De asemenea, alături de Fondul *Nachlass Wassilko I*, mai există și Fondul *Nachlass Wassilko II*, în care se găsesc documente din intervalul 1902–1957 referitoare la *Theophila Wassilko* (cutiile nr. 1I, 2I și 3I), *Theodolinde Wassilko* (cutia nr. 4II) și *Alexander Wassilko* (cutia nr. 4 III).

În sfârșit, alături de aceste documente privitoare la Bucovina, în Arhivele Statului din Austria se găsesc foarte multe informații referitoare la construcția căii ferate Lemberg–Cernăuți–Iași (din perioada 1864–1896), ceea ce arată importanța pe care Curtea de la Viena o acorda dezvoltării relațiilor comerciale dintre partea orientală a Imperiului Austro-Ungar și nordul României²¹. Legat de acest aspect al dezvoltării

²¹ Österreichisches Staatsarchiv: Direcția *Allgemeines Verwaltungsarchiv*, Colecția de Fonduri *Verkehr (1824–1918)*, Fondul *Registraturen von Eisenbahngesellschaften (1824–1934)*, Subfondul *Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahngesellschaft (1864–1896)*, Serie organică *Bücher (Signatur VI E) (1864–1896)*; Direcția *Allgemeines Verwaltungsarchiv*, Colecția de Fonduri *Verkehr (1824–1918)*, Fondul *Registraturen von Eisenbahngesellschaften (1824–1934)*, Subfondul *Südbahngesellschaft (1857–1924)*, Serie organică *Akten (1857–1924)*, Cutia 70 *Südbahn (1882)*, Mapa 70.10 *Wechsel-Sperrvorrichtung, konstruiert von Antonin Kerekjarto, Oberingenieur der Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahn (1882)*; Direcția *Allgemeines Verwaltungsarchiv*, Colecția de Fonduri *Inneres* (cca 1550 – 1918), Fondul *Ministerium des Innern (1848–1918)*, Subfondul *Allgemeine Reihe (1848–1918)*, Serie organică *Teil I Akten (1848–1899)*, Cutia 711 *Vereinsakten, Eisenbahngesellschaften, Wien, Konvolut, G–R (1870–1899)*, Mapa 711.3 *Kaiserliche königliche private Lemberg–Czernowitz–Jassy–Eisenbahn, Wien (1896)*; Direcția *Finanz- und Hofkammerarchiv (1170–1918)*, Colecția de Fonduri *Präsidialakten der k.k. Hofkammer und des k.k. Finanzministeriums (1797–1918)*, Fondul *Finanzministerium–Präsidium, Hauptreihe (1814–1918)*, Subfondul *Beilagen (1814–1918)*, Mapa Zl. 4.659 42. *Generalversammlung der Aktionäre der k.k. priv. Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahngesellschaft. Abgehalten am 29.4.1... (1899)*; Direcția *Finanz- und Hofkammerarchiv (1170–1918)*, Colecția de Fonduri *Sonderbestände, Sammlungen und Selekte (1170–1987)*, Fondul *Sammlungen (1527–1938)*, Subfondul *Wertpapiersammlung (1767–1987)*, Serie organică *Eisenbahnwertpapiere (1845–1937)*, Mapa 063 *Lemberg-Czernowitz-Jassy Eisenbahngesellschaft (1867.11.01 – 1894.11.15)*; Direcția *Archiv der Republik (1918–)*, Colecția de Fonduri *Verkehr (1842–2005)*, Fondul *Urkunden (1842–2005)*, Subfondul *Betriebs- und Anschlussverträge (1858–1942)*, cutiile nr. 22–30: *Lemberg–Czernowitz–Jassy Eisenbahn*; Direcția *Archiv der Republik (1918)*, Colecția de Fonduri *Verkehr (1842–2005)*, Fondul *Personalakten/Eisenbahnen (Geburtsjahrgänge 1788–1893) (1842–1923)* și, mai ales, în cadrul Subfondului acestui fond, intitulat *Allgemeine Reihe (Geburtsjahrgänge 1790–1860) (1842–1919)*; Direcția *Haus-, Hof- und Staatsarchiv*, Colecția de Fonduri *Sonderbestände: Nachlässe, Familien- und Herrschaftsarchive (1180–2005)*, Fondul *Sonderbestände O–P*, Subfondul *Partezettelsammlung (18. Jh. 2008)*, Cutia nr. 6: *Partezettelsammlung Bas-Baz* (unde se află documente despre *Bayer, Friedrich Bayer, 1885 08 26, Inspektor und Hauptkassier d. k u. k. privaten Lemberg–Czernowitz–Jassy Eisenbahn*).

infrastructurii feroviare, nu putem uita faptul că o serie de rapoarte privesc creșterea performanței Căilor Ferate din Bucovina (Direcția *Kriegsarchiv*, Fondul *Armeeoberkommando*; *Etappenoberkommando* bzw. *Quartiermeisterabteilung*; *Feldeisenbahnwesen*; *Feldtelegraphenwesen*; *Generalfeldpostdirektion*; *Kriegs-Telegraphen-Zentrale*; *Eisenbahnlinienkomanden*; *Oldtransportleitungen*; *Gem. Eisenbahn Zentralstelle in Kiew*, cutia nr. 3058)²².

Deși lucrarea de față nu poate reprezenta un repertor exhaustiv al tuturor documentelor privitoare la Bucovina păstrate la Österreichisches Staatsarchiv, considerăm că ea poate constitui un punct de plecare pentru viitoarele cercetări în această instituție. Totodată, suntem convingeți că prezentul instrument de lucru va fi folosit de specialiștii, deoarece le furnizează câteva informații puțin cunoscute despre organizarea și importanța arhivelor austriece pentru istoria românilor. Spre exemplu, amintim doar un aspect extrem de controversat în istoriografiile română, ucraineană, sovietică și germană, dar care atestă că punctul de vedere al istoricilor români este singurul întemeiat. Astfel, toate documentele păstrate la Österreichisches Staatsarchiv din Viena atestă că la sfârșitul secolului al XVIII-lea românii alcătuiau majoritatea absolută a populației Bucovinei, iar după anul 1800 autoritățile austriece au făcut colonizări masive de populație în această provincie, în vederea schimbării trăsăturilor sale etnice.

²² În același fond se găsesc numeroase documente despre Primul Război Mondial (1914–1918).

ISTORIE, DEMOGRAFIE, TOPONIMIE, ONOMASTICĂ, STATISTICĂ

**CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA
DOCUMENTELOR REFERITOARE LA BUCOVINA
PĂSTRATE LA
ÖSTERREICHISCHES STAATSARCHIV DIN VIENA***

ARCADIE M. BODALE

**Few Contributions related to the knowledge of the Bukovina's documents
kept by Vienna Österreichisches Staatsarchiv**

*(Abstract)***

The Viennese archives are essential for any aspect of the Romanian history, from the Middle Ages to the present. Naturally, this is true for the Principalities of Moldavia and Wallachia and, then, for the Kingdom of Romania, but, especially, for conquered territories by the Habsburg Empire. Overwhelmed by the scientific value of these archives for the Romanian space, I tried sketching a small archive directory in order to facilitate the future research made by the Romanian historians. Although this paper does not represent a comprehensive directory of all documents relating to Bukovina kept by Österreichisches Staatsarchiv, I believe that it could be a starting point for the future research in this institution.

* Comunicare susținută la Conferința științifică internațională „Bucovina și bucovinenii în secolul al XIX-lea. Tradiționalism și modernitate”, cea de a nouăsprezecea sesiune de comunicări și referate științifice a Institutului „Bucovina” al Academiei Române închinată *Centenarului nașterii academicianului Radu Grigorovici*, Rădăuți, 10 noiembrie 2011.

** Traducere: Arcadie M. Bodale.

Arcadie M. Bodale

Keywords: Bukovina, document, church, education, religionists Fund, monument, archaeology, railroad.